

Poštovane kolegice, poštovani kolege,

zadovoljstvo nam je predstaviti tematski broj časopisa *Medicus* koji okuplja novija znanstvena i klinička saznanja te upućuje na sve veću važnost sveobuhvatnog pristupa mentalnom zdravlju. U ovom broju poseban je naglasak stavljen na potrebu destigmatizacije te integriranog, multidisciplinarnog pristupa u liječenju psihičkih poremećaja.

U svakodnevnoj kliničkoj praksi svjedočimo ambivalentnom odnosu prema mentalnom zdravlju. S jedne strane, prisutni su strah, stigmatizacija i fragmentiran, subspecijalistički pristup, dok se s druge strane mentalno zdravlje sve jasnije prepoznaje kao važan javnozdravstveni problem koji zahtijeva cjelovit i integriran pristup.

Sve je izraženija potreba da briga o mentalnom zdravlju izađe iz okvira isključivo psihijatrijske i zdravstvene struke te da se uspostavi integrirani, multidisciplinarni pristup u razumijevanju, liječenju i prevenciji mentalnih poremećaja iz javnozdravstvene perspektive. Naglašava se važnost dostupnosti učinkovitih psihofarmakoloških terapija, ali i ekonomski pristupačnih psihoterapijskih intervencija te primjene digitalnih tehnologija, što u praksi često izostaje. Ističe se i potreba razvoja klinički primjenjivih smjernica te osvještavanja teškog položaja, nedostatka kadrovskih resursa i preopterećenosti zdravstvenih djelatnika, uz povećani rizik od profesionalnog izgaranja.

U tom kontekstu posebno se ističe uloga biopsihosocijalnog modela u etiopatogenezi psihičkih poremećaja te važnost kontinuirane interdisciplinarnе suradnje između liječnika somatskih specijalnosti i psihijatara. Nedostatna osjetljivost za prepoznavanje somatske ekspresije psihičkih tegoba često dovodi do odgođenog odabira odgovarajuće terapije, ali i do provođenja brojnih, nerijetko nepotrebnih i invazivnih dijagnostičkih postupaka. Stoga je nužno prihvatiti nedjeljivost psihičkog i somatskog te dodatno raditi na destigmatizaciji pacijenata u kojih se psihičke tegobe očituju somatskim simptomima.

O dvosmjernom odnosu psihičkog i somatskog svjedoče i suvremene spoznaje o etiološkim čimbenicima i patofiziološkim procesima u nastanku najčešćih psihičkih poremećaja, uključujući depresivne i anksiozne poremećaje, bipolarni afektivni poremećaj i shizofrene poremećaje. Pravodobno prepoznavanje upalnih medijatora i njihove uloge u patogenezi otvara mogućnosti ranijega terapijskog pristupa, čime se omogućuje potpuniji funkcionalni oporavak i poboljšanje kvalitete života. Uvođenje praćenja neuropale putem dostupnih biomarkera u svakodnevnu kliničku praksu važan je iskorak prema pravodobnom i ciljanom liječenju. Jedan od ključnih doprinosa ovog broja jest naglašavanje zajedničkih etiopatogenetskih mehanizama somatskih i psihičkih pore-

mećaja. Ističe se njihova međusobna povezanost u nastanku i razvoju bolesti, ali i međuovisnost terapijskih pristupa i njihove učinkovitosti. Sve veća prevalencija psihičkih poremećaja u bolesnika sa somatskim bolestima, kao i porast somatskih komorbiditeta u osoba sa psihičkim poremećajima, povezani su sa smanjenom kvalitetom života i kraćim životnim vijekom. Posebnu pozornost potrebno je posvetiti mogućim interakcijama lijekova u kontekstu polifarmacije. Preklapanje somatskih i psihičkih simptoma, osobito kod anksioznih poremećaja, često dovodi do opsežnih dijagnostičkih obrada i odgađa pravodobno liječenje. Pritom se naglašava važnost heteroanamneze i primjene standardiziranih dijagnostičkih upitnika u objektivizaciji simptoma. Posebno se ističe koncept „psihijatrije boli“ koji naglašava potrebu integriranog pristupa u procjeni i liječenju bolesnika. Taj pristup uključuje uvažavanje emocionalnih i kognitivnih aspekata doživljaja boli, uz razumijevanje složenog međudjelovanja neurobioloških, psiholoških i socijalnih čimbenika. Kronična bol povećava rizik od razvoja psihičkih poremećaja, dok oni dodatno moduliraju i pojačavaju subjektivni doživljaj boli, što znatno otežava dijagnostiku i terapijski odabir.

U središtu ovog broja nalazi se i naglašavanje suvremenih terapijskih smjernica, uključujući digitalne metode te alternativne terapijske pristupe.

Promatrajući mentalno zdravlje kroz prizmu spolnih razlika i hormonalnih fluktuacija, sve se više pozornosti posvećuje utjecaju hormonskih fluktuacija na cjelokupno zdravlje žena te njihovoj povezanosti s razvojem psihičkih i somatskih poremećaja. Hormonalne promjene tijekom različitih životnih faza žene imaju znatnu ulogu u etiopatogenezi brojnih psihičkih poremećaja i ne mogu se zanemariti u kliničkom pristupu.

Adolescencija se prepoznaje kao posebno vulnerabilno razdoblje obilježeno intenzivnim razvojnim izazovima i povećanim psihološkim opterećenjima. Dodatni utjecaj imaju promjene u obiteljskoj dinamici i širemu društvenom kontekstu, kao i posljedice nedavne pandemije, uključujući socijalnu izolaciju i promjene u obrazovnom sustavu. Sve to pridonosi porastu mentalnih poremećaja među mladima, uključujući i porast suicidalnosti, čime se dodatno naglašava važnost pravodobne dijagnostike i intervencije.

Istaknuta su i obilježja shizofrenog procesa u djece i adolescenata, kao i izazovi rane dijagnostike. Posebna se pozornost posvećuje razlikovanju uobičajenih razvojnih odstupanja od ranih simptoma bolesti, kao i problemu lažno negativnih nalaza koji mogu odgoditi početak terapije.

Ponovno se naglašava važnost multidisciplinarnе suradnje između zdravstvenih djelatnika, odgojno-obrazovnog sustava, roditelja i šire zajednice, uz isticanje uloge psihoedukacije i prevencije.

Konačno, poseban naglasak stavljen je na nesanicu kao čest, ali često podcijenjen fenomen koji se danas sve više prepoznaje kao zaseban klinički entitet. Suvremene spoznaje upućuju na složene dvosmjerne odnose između poremećaja spavanja i psihičkih poremećaja te na postojanje zajedničkih neurobioloških mehanizama. Novi modeli nude dublje razumijevanje fenomenologije nesanice i otvaraju prostor za razvoj inovativnih terapijskih pristupa.

Psihijatrija, svojom ne samo medicinskom nego i širom društvenom ulogom, obuhvaća niz fenomena, među kojima se posebno ističe suicidalnost. Upravo je ta tema prikazana na posve inovativan način, uz odmak od klasičnoga medicinskog pristupa. Novi pogled, paradoksalno rečeno, novo svjetlo kojim se osvjetljava ovaj iznimno važan medicinski, ali i društveni fenomen, daje niz asocijacija i predstavlja poticaj za promišljanje i daljnje konceptualiziranje te za kliničke psihijatre iznimno važne, a često i bolne teme. Na tragu toga prikazana je i iznimno važna tema profesionalnog izgaranja, ali i moralne ozljede kao novoga koncepta promišljanja sukoba želja i interesa pojedinaca u velikim i moralno izazovnim sustavima kao što je zdravstveni.

Važnost okruženja, kako psihološkog tako i tjelesnog, za mentalno zdravlje prikazana je kroz radove o utjecaju društvenih mreža na samopoimanje tjelesnog izgleda tijekom adolescencije te o utjecaju svjetlosnog zagađenja na spavanje. Ti članci posredno upućuju i na potencijalna mjesta djelovanja preventivne psihijatrije.

Promjena doživljaja radnog okruženja, možda posebno izražena kod mlađih generacija, ima sve veći utjecaj na mentalno zdravlje. Promjena paradigme rada, veća društvena i radna pokretljivost, ali i pitanje očekivanja od radnog mjesta, kao i od života općenito, predstavljaju plodno tlo za razvoj psihičkih tegoba, pa i potpuno razvijenih poremećaja povezanih s okolnostima radnoga mjesta.

*Mens sana in corpore sano* nije tek puka latinska sentenca nego je dugo bio koncept integriran u psihijatrijsku kliničku praksu, a važnost tjelesne aktivnosti danas je zasigurno jedan od temelja suvremenog pogleda na psihijatrijskog bolesnika i njegove tegobe. Autorica donosi nove poglede na povezanost tjelesne aktivnosti s psihološkim, somatskim i socijalnim dobrobitima. Na istom je tragu i tekst posvećen iznimno važnoj i atraktivnoj temi – odnosu mikrobioma i mentalnih poremećaja. Razumijevanjem iznimno složenog odnosa tjelesnog i mentalnog zdravlja s mikroorganizmima s kojima smo u izravnom suživotu otvaramo čitavo novo područje neurofiziologije, ali jednako tako i novih intervencijskih mogućnosti.

Iako su pitanja mentalnog zdravlja, psihičkih bolesti i psihijatrijskog liječenja u posljednjih nekoliko godina preplavila portale, TV emisije i *online* podcaste, stigma psihičkih poremećaja i samostigma i dalje su vrlo prisutne, a time i izrazito štetne za naše bolesnike, njihove obitelji i cjelokupno društvo. Članak posvećen ovoj temi donosi pregled dosadašnjih spoznaja, ali i prijedloge za buduće aktivnosti s ciljem smanjenja samostigme.

Integrirani pristup i postavljanje bolesnika u središte interesa tema su članka koji donosi novi pogled na važnost multidisciplinarnog tima u liječenju oboljelih od psihičkih poremećaja.

Menopauzalne tegobe dobile su, upravo na tragu smanjenja samostigme, produljenja životnog vijeka, ali i marketinškog ciljanja te populacije, veliku vidljivost u javnosti. To razdoblje života žene, koje predstavlja veliku prijelomnicu, donosi veliki broj psihičkih tegoba koje se moraju promatrati ne samo kroz prizmu psihijatrije nego i drugih medicinskih grana. Jedna od većih promjena tijekom menopauzalne tranzicije jest i promjena farmakokinetike psihofarmaka. Iznimno jasnim člankom opisana je važnost farmakogenetike i njezina uloga u izboru lijeka, razvoju nuspojava te kontroli terapijskih doza, što se 2026. godine mora imati na umu u svakodnevnomu kliničkom radu.

Urednici su imali pred sobom veliki izazov – predstaviti stručnoj medicinskoj javnosti područje mentalnog zdravlja. Riječ je o iznimno aktualnom području, bogatom nizom interakcija mentalnog, tjelesnog, socijalnog i vrijednosnog, koje na koncu oblikuju ne samo mentalno zdravlje pojedinca i društva kao cjeline nego mogu služiti i kao projekcija budućnosti. Istodobno, upravo zbog važnosti mentalnog zdravlja i brojnosti mogućih čimbenika koji na njega djeluju, uloga je psihijatrije da se čvrsto drži svojih temeljnih načela kao medicinske struke. Izbjegavanjem senzacionalizma i zamke onipotencije, zadržavanjem mogućnosti konfrontacije s javnošću, bolesnicima i njihovim obiteljima te izgrađenim profesionalnim dignitetom pojedinca i medicinske grane otvara se mogućnost sudjelovanja u razvoju mentalnog zdravlja zajednice u onom dijelu koji je psihijatriji imanentan. Nadamo se da smo izborom ovdje predstavljenih tema i radova barem dijelom pridonijeli tom cilju.

izv. prof. prim. dr. sc. Sandra Vuk Pisk, dr. med.

doc. dr. sc. Domagoj Vidović, dr. med.